

2. Перехідна економіка. Під редакцією В.М. Гейця. — Київ, «Вища школа», 2003. — С. 591.
3. Загальна економіка. Під редакцією І.Ф. Радіонової. Кам'янець-Подільський. «Абетка-НОВА», 2003 — С. 383.
4. Статистичний щорічник Хмельницької області 2008 / Хмельницький 2009 — с.442.
5. Статистичний щорічник Хмельницької області 2007 / Хмельницький 2008 — с.440.
6. Статистичний щорічник Хмельницької області 1991 / Хмельницький «Статистика» 1991 — С. 386.

Annotation. Find out the current state of economy structure Brussels, to do comparative analysis of the Soviet period, to identify ways of further improvement.

Key words: structure of production, industry, agriculture, services, field and industry.

4

УДК 316.614:167

І.В. Яцишина, к.е.н., доцент, докторант
ЦДПІН ім. Г.М. Доброва НАН
України

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті досліджується історичний аспект розвитку теорії соціалізації в економіці та інших гуманітарних науках.

Ключові слова: соціалізація, соціалізація економіки, види соціалізації.

Сучасний економічний розвиток країн з перехідною економікою все більше стикається із загостренням проблем соціального характеру, які традиційні наукові підходи, обмежені суто економічними обґрунтуваннями, пояснити та вирішити не можуть. Економічна наука, ставлячи перед собою завдання визначення оптимальних шляхів максимального забезпечення потреб людини, більше набуває ознак соціальності.

У сучасній науковій літературі є досить вживаним термін «соціалізація», в який представники різних галузей наукового пізнання вкладають свій специфічний зміст.

Відомо, що вперше поняття «соціалізація» вжив ще у 1897 р. американський соціолог Ф.Х. Гіддінгс у книзі «Теорія соціалізації», який застосував його щодо «розвитку соціальної природи або характеру людини» [1]. Пізніше цей термін запозичили інші науки, надаючи йому різних трактувань: соціологічних, психологічних, педагогічних та економічних.

Низка соціологічних досліджень акцентує увагу на соціалізацію особистості «як процес входження людини у суспільство, включаючи її у соціальні зв'язки і інтеграції в різні типи соціальних спільнот, унаслідок чого відбува-

ється становлення «соціальності індивіду» [2], або як «процес інтеграції індивіда у суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот (групу, соціальний інститут, соціальну організацію) шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості» [3, с. 194]. Американські соціологи Д. Креч, Р. Крачфілд і Е. Баллагея вважають, що соціалізація особистості означає «прийняття особистістю переконань, цінностей і норм вищого або нижчого статусу, характерних для групи, членства, яких особистість домагається» [4]. Н.Смелзер розглядає її «як процес нагромадження людьми досвіду і соціальних настанов відповідно до їх соціальних ролей» [5].

В психології проблема соціалізації розроблялась в рамках диспозиційної концепції регуляції соціальної поведінки. Психологія вивчає соціалізуючі функції оточуючого середовища і міжособистісні відносини, а також механізми діяльності і засвоєння нового досвіду.

Однією із концепцій соціалізації є концепція научання індивіда ролевій поведінці, за якою результатом успішної соціалізації є можливість адекватно діяти в соціальній системі. Найвідомішим представником цієї концепції є Дж.Мід [6, с. 169-170]. Теорія научання пояснює моделі поведінки людини в достатньо простих виробничих ситуаціях, але не розкриває всі складові процесу соціалізації.

Інша концепція – теорія соціалізації Т.Парсона – описує інтеграцію людини в соціальну систему. Згідно останньої індивід вбирає в себе всі суспільні цінності в процесі спілкування із «значущими іншими», в результаті чого використання загальноновизнаних нормативних стандартів стає частиною його мотиваційної структури [7, с. 316-317]. Теорія Т.Парсона може бути застосована для формування мотивації праці членів певного колективу.

Соціально-психологічна концепція трактує соціалізацію як двохсторонній процес, що включає в себе, з однієї сторони, засвоєння людиною соціального досвіду і відображає вплив зовнішнього середовища на неї, а з іншого – визначає вплив людини на зовнішнє середовище через її діяльність, внутрішню трансформацію досвіду і розвиток. Даний аспект наголошує на інтерактивності процесу соціалізації. Соціальна психологія розглядає процес соціалізації як процес становлення особистості, який включає в себе систематичне навчання, виховання, долучення індивіда до культури, формування світоглядних установок, засвоєння соціальних норм і цінностей, необхідних для успішного функціонування в суспільстві [8].

Педагогічні підходи до соціалізації тісно пов'язані і часто переплітаються із психологічними аспектами розвитку особистості. Сучасна модель соціалізації в педагогіці вибудовується із адаптивно-розвивальної концепції. Її сутність полягає в розумінні соціалізації як взаємодії людини із навколишнім середовищем протягом життя шляхом адаптацій, що змінюють одна одну в кожній царині життєдіяльності. Виділяють первинну (підготовчу) соціалізацію, яку індивід проходить в дитинстві і вторинну (активну) соціалізацію, як процес

входження індивіда з певним багажем уявлень, знань і переконань в нові сектори соціуму [9, с. 835].

У кінці ХХ ст. на стику економіки і соціальної психології з'являється новий напрямок дослідження – організаційна соціалізація, яка аналізує процес входження людини в організацію і основним результатом соціалізації вбачає встановлення відповідності між людиною і організацією. Взаємодія цих психолого-соціальних факторів викликає певні зміни економічних детермінант, а саме:

- підвищення продуктивності праці;
- зростання ефективності роботи підприємства;
- посилення мотивації праці, що проявляється як зростання взаємозв'язку між задоволеністю і ефективністю [10; 11].

Узагальнене уявлення різних наук про суть поняття «соціалізація» представлено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Характеристика змісту соціалізації у гуманітарних науках

Наука	Суть поняття «соціалізація»
соціологія	Засвоєння людиною соціального досвіду та освоєння різних ролей для життя в соціумі
психологія	Формування соціально значущих рис особистості
педагогіка	Адаптація людини до навколишнього середовища через її розвиток
соціальна психологія	Поєднання двох процесів: 1) зміни в людині, що є результатом впливу зовнішнього середовища на людину; 2) зміни в зовнішньому середовищі через діяльність людини, внутрішню трансформацію її досвіду.

Очевидно, що в усіх соціологічних, психологічних та педагогічних концепціях соціалізації основним її об'єктом і суб'єктом виступає людина, особистість, індивід. Ціллю зазначених підходів соціалізації є гармонізація відносин «людина-суспільство».

Паралельно із соціологами, педагогами і психологами поняття соціалізації все більше використовується в економічних дослідженнях, більше того, деякі енциклопедичні видання, зокрема, «Енциклопедія освіти», наголошують, що аналізований термін запозичений іншими науками саме із політекономії [9, с. 834].

Автором теорії соціалізації і введення терміна в економічну наукову практику одні дослідники вважають лідера австрійської та німецької соціал-демократії і II Інтернаціоналу Р.Гільфердінга (1887-1941), який розглядав

суть теорії в ракурсі трансформації соціально-економічних відносин і створення колективної суспільної власності на основні засоби виробництва, а інші – англійського економіста Дж.Гобсона, який використовував термін у функціональному аналізі [12].

В загальному економічну категорію «соціалізація» пов'язують із формуванням людиноцентричних концепцій. Лише у 30-х роках, після світової кризи капіталізму 1928-1932 рр., зі зростанням інтересу до людини, а також з початком розробки систематичних досліджень щодо соціальної орієнтації економіки, цей термін починає широко вживатися в економічній теорії і практиці. Так, Дж.М. Кейнс в останньому розділі «Загальної теорії зайнятості, процента і грошей» доводить необхідність достатньо широкої соціалізації інвестицій для досягнення економікою повної зайнятості при умові сумісності приватних та суспільних інтересів. Уважне вивчення робіт Дж.М. Кейнса показує, що всупереч розповсюдженим поглядам, Кейнс не ототожнював процес соціалізації з процесом державного регулювання. Якраз державне регулювання економіки постає в його роботах як окремий випадок соціалізації економіки, що являє собою більш глибокий процес координації індивідуальних і суспільних інтересів.

Розвинув концепцію Р.Гільфердінга «соціалізації після проголошення соціалізму» Й.Шумпетер, що сприймав її як «збільшення частки державної влади і державних послуг, заходи державного контролю у сфері виробництва та розподілу, розвиток змішаних приватно-державних форм організації» [13, с. 432], тобто заходів активного втручання держави в економіку для зменшення соціальної напруженості і усунення деяких соціальних деформацій в суспільстві. По суті, Шумпетер першим показав, що в основі розвитку капіталістичного суспільства лежить динаміка нововведень, які широко впроваджуються у виробництво і є основним джерелом прибутку для підприємців. Використання нововведень тільки для збільшення прибутковості призводить до порушень у розподілі і необхідності державного втручання та соціалізації. Й.Шумпетер розглядав соціалізацію у тісному взаємозв'язку політологічного і економічного її трактування.

У перше повне десятиліття з'являється теорія соціального ринкового господарства (Ф.Хайек, А.Мюллер-Армак, А.Рюстов, В.Рьопке, Л.Ерхард), в якій продовжує розвиватись теза соціалізації економіки як узгодження приватних і суспільних інтересів, однак пропонується механізм рівноваги в одній системі двох взаємопов'язаних підсистем, які підпорядковуються дії різних закономірностей: виробництва, що розвивається за економічними законами, і розподілу, який має здійснюватись суспільством за законами моралі. Обсяг ринку і ступінь його соціалізації є об'єктивним процесом, що визначається розвинутістю ринкових відносин, параметрами економічного росту, рівнем потреб і підлягає дії принципу субсидарності (доповнюваності) соціального порядку по відношенню до ринкового і підпорядкуванню щодо його критеріїв раціональності та ефективності [14].

Деякі фахівці вважають, що соціалізація економіки впродовж минулого сторіччя оформилася в самостійну течію соціально-економічної думки, як закономірний результат генезису теорії добробуту [15].

Прихильники інституціоналізму додали до розвитку теорії соціалізації, трактуючи її на стику економічних та соціологічних уявлень. Відомий американський інституціоналіст Р.Хейлбронер під соціалізацією має на увазі входження економічного суб'єкта в різні формальні та неформальні відносини через засвоєння і прийняття ним загальноновизнаних у суспільстві норм, підпорядкування інститутам, за допомогою яких певна група людей може нав'язувати свою волю іншим групам і класам суспільства. Р.Хейлбронер відмічає: «...економіка – всього лиш скрита форма соціалізації або субординації» [16]. Таким чином в інституціоналізмі процес соціалізації розглядається як процес узгодження індивідуальних стереотипів поведінки і прийнятих в суспільстві норм, що є відображенням суспільного інтересу.

У сучасній вітчизняній економічній літературі проблема соціалізації не має однозначного вирішення, оскільки є досить багатоаспектною категорією. Різні дослідники розглядають цей процес з різних сторін. Зокрема, Ю.Зайцев відзначає, що «соціалізація економіки, виступаючи органічною ланкою загального процесу соціалізації, знаходить свій прояв у становленні та розвитку тенденції, а згодом і закономірності, згідно якої, під впливом потреб виробництва прискорюється процес засвоєння та використання основними суб'єктами господарювання, у своїх інтересах, специфічної системи знань, норм і цінностей, необхідних для успішного функціонування народного господарства, соціально-економічних відносин, суспільства в цілому» [17, с.78]. Дане трактування визначає підпорядкування людини потребам виробництва, описує зв'язок «людина – виробництво», зворотній зв'язок «виробництво і суспільство – для людини» автор розкриває через основні прояви соціалізації у трансформації стратегічних цілей розвитку, структури метасистеми, її оптимізації, появі нових пріоритетів і домінуючих елементів, нових інститутів, що забезпечують функціонування та реалізацію соціальних зв'язків в економічній сфері (зокрема, таких як: соціальна ринкова економіка, соціальний капітал, соціальна конкуренція, середній клас) тощо [17, с. 107]. Низка українських економістів наголошує на людиноцентричній концепції соціалізації економіки країни. Так, В.Гришкін визначає соціалізацію як соціально-економічну категорію, «яка являє собою суспільне відношення з приводу підготовки людини до суспільної діяльності і забезпечення її життя на рівні цивілізаційних стандартів. Соціалізація – це проникнення у сфери економічної і позаекономічної діяльності таких відносин, що сприяють як поліпшенню добробуту населення безпосередньо, так і опосередковано, через формування умов до самовираження людини» [18, с. 93]. Інший дослідник, Ю.Салюта, трактує соціалізацію економіки в широкому розумінні як «спрямованість економічного розвитку на забезпечення потреб людини» [19]. Н.Дєєва розглядає соціалізацію економіки як процес «забезпечення гідного життя, діяльності та всебічного розвитку спільноти людей загалом і кожної людини зокрема», пропонує

чи її реалізацію через формування і підтримання «потенціалу соціалізації суспільства» [20]. І.Стеблянко відзначає, що «можна тлумачити категорію «соціалізація економіки» як «соціальну економіку» або «надання економіці соціальності» [15], ототожнюючи процес соціалізації з побудовою соціально-орієнтованої економіки.

Вітчизняні науковці пропонують декілька підходів щодо структури соціалізації економіки, які можна узагальнити і виділити соціалізацію економічних відносин, функціональну та соціалізацію праці [21; 22].

Соціалізація економічних відносин (соціалізація умов виробництва) розглядається низкою науковців в аспекті соціально-економічних відносин, що проявляється у поєднанні виробників і власників засобів виробництва в одній особі, або, що передбачає трансформування відносин власності на основі економічних ресурси аж до «усупільнення виробництва» [22], а також «пряме одержавлення окремих галузей або великих компаній шляхом націоналізації і розвинення на цій основі державних підприємств» [23, с. 216].

Функціональна соціалізація (соціалізація розподілу результатів виробництва) пов'язується із використанням частини грошового доходу країни на потреби соціального, соціально-духовного та соціально-інтелектуального розвитку членів суспільства, в той час як самі по собі ці результати виражають потреби капіталу [22, с. 10].

Поняття «соціалізація праці» передбачає дослідження зміни суті явища праці, відношення до неї працівника, зміни місця і ролі людини у сучасному виробництві, перетворення праці із засобу збагачення у засіб самореалізації людської особистості, її творчих трудових потенцій [22, 24]. Г.Мкртчян і І.Чистяков розуміють під нею «нестандартне, творче ставлення до роботи як критерій професійної вимоги» [24].

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що:

- соціалізація є об'єктом наукового дослідження ряду гуманітарних наук, які по-своєму трактують її зміст, але спільним є бачення людини центром, основним об'єктом, суб'єктом і ціллю гармонізації відносин «людина-суспільство»;

- соціалізація економіки передбачає зміщення акценту із визнання людини основним фактором виробництва на визнання її ціллю економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Джордж де Мені, Вінг Тай Ву. Вступ до обговорення ситуації в Україні // Уроки реформ: Пер. з англ. - К.: Основи, 1995. – 216 с.
2. Бернар И., Колли Ж.-К. Толковый экономический и финансовый словарь. Французская, русская, английская, немецкая, испанская терминология: Пер. с фр. В 2-х т.: - М.: Междунар. отношения, 1994. – Т. 2. – 720 с.
3. Беляєв О.О., Бебело А.С., Комяков О.М. Соціальне регулювання - об'єктивна необхідність перехідної економіки // Проблеми формування ринкової економіки:

- Міжвід. наук. зб. Заснов. у 1992 р. - Вип. 9. / Відп. ред. О.О.Беляєв. – К.КНЕУ, 2001 – 448 с.
4. Зайцев Ю.К. Соціалізація економіки України як стратегічна потреба її розвитку. Дис. на здоб. наук. ступ. докт. екон. наук. Київ, 2002, С.58.
 5. Соціальний капітал і проблеми його формування в умовах перехідної економіки // Економіка і підприємництво: Збірник наукових праць молодих учених та аспірантів. Вип. 3. - Київ.: КНЕУ, 1999. - С. 11 - 21.
 6. Берг Л.Э. Человек социальный. Символический интеракционализм. В кн.: мон сон П. Современная западная социология. Теории, традиции, перспективы. СПб.: Нотабене, 1992.
 7. Седов Л.А. Социализация. В кн.: : Давыдов Ю.А., Ковалев М.С., Филлипов А.Ф. Современная западная социология. М.: Изд-во полит. лит-ры, 1990.
 8. Андреева Г.М. Социальная психология. М.: Аспект Пресс, 1996. – С.276.
 9. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г.Крем'яч. – К.: Хрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
 10. Sathe, V. Culture and related corporate realities: Text, cases and readings on organizational entry, establishment, and change. Irwin, 1985.
 11. Wanous, J.P. Organizational entry: Recruitment, selection, orientation and socialization of newcomers. Addison-Wesley, 1992.
 12. Дерябина М. Институциональные аспекты постсоциалистического переходного периода // Вопросы экономики. - 2001. - № 2. - С. 108 - 124.
 13. Шумпетер
 14. Тарасова С.В. Теория и практика социализации преходной экономики. – М.: ВЗФЭИ, 2002. – С.32.
 15. Стеблянко І.О. Удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання комплексу соціалізації національної економіки. Автореф. дис. на здоб... наук. ступ. канд. екон. наук. Дніпропетровськ, 2008. – 21 с.
 16. Хейлбронер Р. Экономическая теория как универсальная теория // ТНТЭС. – 1999. – Вып.1. – С. 44.
 17. Зайцев Ю.К. Соціалізація економіки України як стратегічна потреба її розвитку. Дис. на здоб... наук. ступ. докт. екон. наук. Київ, 2002. – 429 с.
 18. Гришкін В.О. Науково-методологічні основи соціалізації економіки і забезпечення соціальної динаміки суспільства. Дис. на здоб... наук. ступ. докт. екон. наук. Дніпропетровськ, 2005. – 435 с.
 19. Салюта Ю.М. Соціалізація економіки: об'єктивна необхідність та основні напрями в Україні. Автореф. дис. на здоб... наук. ступ. канд. екон. наук. Київ, 2004. – 19 с.
 20. Деєва Н.М. Науково-методологічні основи формування, оцінки і управління потенціалом соціалізації економіки України. Дис. на здоб... наук. ступ. докт. екон. наук. Дніпропетровськ, 2007.
 21. Гончарук Л.Я. Ефективність соціальної політики в умовах ринкових перетворень: проблеми соціалізації економічного розвитку. Автореф. дис. на здоб. ступ. канд. екон. наук. Львів, ІРД НАНУ, 2001. – 21с.

22. Грищенко А.А. Социальная экономия как наука // Социальная экономика. - 2001. - №1. – С. 7-14.
23. Зрушення до ринкової економіки. Реформи в Україні: погляд з середини / Байройтер У., Вайсенбкргер У., Вахненко Т., Вінцен Ф., Гумміх А. та інш.: Пер з нім. – К., 1997. – 287 с.
24. Зайцев Ю.К. Соціальна відповідальність бізнесу та проблеми її формування в Україні // Підприємництво в умовах трансформації економіки України // Теорії мікро-макроекономіки: Зб. наукових праць. Вип. 6. - Київ, КНУ імені Т.Шевченка. – 2000. – С. 161-165.

Annotation. In this paper the historid aspect of socialization theory in economics and other humanities.

Key words: socialization, social economy, the types of socialization.

5

УДК 336.71 (477)

О.В. Олійник, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди;

І.В. Сідельнікова, к.е.н., професор, Харківський національний університет імені Г.С. Сковороди;

В.М. Пересада, старший економіст Брокбізнесбанку, м. Київ

ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТУВАННЯ В ЄВРООБЛІГАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

У статті аналізується способи та особливості здійснення інвестицій вітчизняними інвесторами в єврооблігації українських банків в умовах світової фінансової кризи.

Ключові слова: інвестування, єврооблігації, банки, глобальна фінансова криза.

Протягом 2003-2008 років, значна кількість українських банків активно виходили на міжнародні ринки капіталів, залучаючи довгострокові та відносно дешеві фінансові ресурси, за допомогою емісії єврооблігацій. За даними агентства Sбonds Україна, нині в обігу знаходяться єврооблігації 27 українських емітентів (в тому числі муніципалітетів та уряду України) [10, с. 21]. Більша частина емітентів єврооблігацій – вітчизняні фінансові установи. На 01.01.2009 р. в обігу знаходились 23 випуски єврооблігацій 11 українських банків на загальну суму близько \$5,5 млрд.